

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Muzejsko društvo za Kranjsko je izdalo pred kratkim svoja letošnja izvestja. Z največjim veseljem moramo javljati, da je izdalo društvo letos prvič izmed treh knjig jedno v slovenskem jeziku. Naslov ji je: »**Izvestja muzejskega društva za Kranjsko**«. Izdal društveni odbor. Prvi letnik. V Ljubljani 1891. Založilo muzejsko društvo za Kranjsko. — Vsebinska knjigi so trije spisi gosp. A. Koblar-ja. Prvi: »Drobtinice iz furlanskih arhivov« (str. 1. do 38.) nam podaje razne, doslej neznane zgodovinske zanimivosti mnogih kranjskih farâ, katere je nabral v treh furlanskih arhivih: v nadškofijskem v Vidmu, v notarijskem ravno tam in v mestnem v Št. Danijelu. Fare so razvrščene v abecednem redu. Na koncu dostavlja ob kratkem podatke, tičoe se splošne cerkvene zgodovine kranjske dežele. (S tem spopolnjuje in deloma popravlja Hitzingerjev spis »Kirchliche Eintheilung Krains seit der ersten Einführung des Christenthums bis zur Gegenwart« v Klunovem arhivu leta 1854). S pričujočimi drobtinami pa furlanski arhivi za slovensko zgodovino še davno niso izcerpani. Kar g. pisatelj tu podaja, nabral je le v par dneh; a že te, mimogredé nabrane drobtine so za našo, žal, še tako nejasno zgodovino ne malega pomena. »Ko bi jih dobili vsako leto jedno perišče, bi bilo sčasom že nekaj«. Srčno želimo, da bi g. pisatelj nadaljeval v bodočih letnikih te zgodovinske beležke. — Ako prvi spis morda ne bo ugajal komu, ki se ne peča globlje z zgodovino, zadovoljil ga bode izvestno prezanimivi spis »O človeški kugi na Kranjskem« (str. 39.—55.). Le žal, da se bode ta knjiga malo razširila med narod! Kako zeló bi ugajal ta spis, morda nekoliko raztegnen, Mohorjevi družbi! Vplival bi mnogo bolj na narodovo mišljenje, kakor marsikak oster govor. — V tretjem spisu »Loško gospodstvo frizinških škofov« (str. 56.—86.) se bavi gosp. pisatelj z urbarijem loškega gospodstva frizinških škofov iz l. 1291. Dočim je staroslovenska osebna imena iz njega izerpil in pojasnil dr. Kos (Letopis, 1886), priobčuje in razlaga Koblar v tem spisu krajna imena z drugimi podatki. Ta imena pričajo, da je bil oni del zemlje okoli Loke, katerega so naselili nemški škofje z nemškimi naselniki, že preje naseljen z domačimi stanovalci.

J. Benko.

»**Narodne legende**« za slovensko mladino. Nabral, izdal in založil Anton Kosi, učitelj v Središči. III. zvezek. Cena 16 kr. Natisnil V. Blanke. 1891. 8°. Str. 39. — O tem zvezku ne

moremo povedati nič novega in nič drugega, kakor smo povedali o prejšnjih dveh zvezkih. Opomnimo pa vendar lahko, da so gledé na vsebino vse legende lepe, mične in dostojne. Pripovedovanje bi utegnilo biti tu in tam nekoliko krajše, pa krepkeje. Kdo ne občuduje jedrnatega govora ali dvogovora v narodnih pesmih! I temu zvezku želimo uspeha.

DRUGA SLOVSTVA.

Druga knjiga, katero je izdalo letos muzejsko društvo je: »**Mittheilungen des Musealvereins für Krain**«. Herausgegeben von dessen Ausschusse. Vierter Jahrgang. Erste Abtheilung: Historischer Theil. Laibach 1891. Verlag des Musealvereins für Krain. — Uvod (I.—XVI.) obsega kroniko in račun društva koncem l. 1890. Na to navaja društva, s katerimi muzejsko društvo zamenja svoje knjige; sledi imenik vseh društvenih členov in sedanji odbor ter slednjič kratko poročilo o zadnjih štirih mesečnih sejah.

V spisu »Kunstgeschichtliches aus Unterkrain« (1—12) popisuje K. Črnologar zanimivosti starih cerkvâ na Dolenjskem, zlasti okoli Zatičine. Spis je lep donesek k zgodovini stavbarstva na Slovenskem. Da bi se pač tudi za druge častite starine v domovini našel maren opisovalec! Tožba g. pisatelja (str. 1.), »da je verska gorečnost za časa protireformacije prejšnje, novemu ukusu ne prijaajoče cerkvene stvari odpravila«, ne zdi se nam opravičena. Katoliška protireformacija izvestno ni mogla oteži in ohraniti tega, kar je luteranska reformacija strastno ugonobila ali vsaj pokvarila — sad katoliškega duha in navdušenja prejšnjih stoletij. — Profesor P. Wolsegger nadaljuje in skončuje potem (13. do 45.) »Das Urbarium der Herrschaft Gottschee vom Jahre 1574«, katerega je že v lanskem letniku začel. — Oddelek »Kleinere Mittheilungen« je spisal prof. S. Rutar. V spisu »Die Krainer vor Agram im Jahre 1529« (46—53) popisuje neko doslej še malo znano prasko kranjskega in goriškega vojaštva z zagrebškim škofom Simonom Erdödy-em, zaveznikom Ivana Zapoljskega. — Naslednji njegov spis »Archivalisches aus Wippach« (53—60) nam podaje razne zgodovinske novosti iz Vipavske okolice ter nekaj listin zuane rodbine Lanthieri (1518—1722). — »Dr. Franz von Krones. Die deutsche Besiedelung der östlichen Alpenländer« (61—70). Pod tem naslovom zavrača g. pisatelj jednako naslovljeno razpravo istega, Slovencem ne preprijaznega učenjaka, ki išče na pristni slovenski zemlji

pragermanskih sledov, kjer le more. Profesor Rutar tolmači nekatera stara krajna imena (n. pr. Vellach, Krain, Kronau itd.) kot pristno slovenska, katera je skušal Krones za svoje germanske ideje uporabiti. — V zadnjem sestavku »Berichtigungen und Nachträge« (70—72) popravlja nekatere hibe iz I. in III. letnika muzejskih izveštij.

Tretja knjiga muzejskega društva je: **„Mittheilungen“** etc. Zweite Abtheilung: Naturkundlicher Theil. — Prof. W. Voss nadaljuje (1—70) svoj spis »Mycologia Carniolica«, katerega prva dva dela je priobčil v II. in III. letniku. Prof. F. Seidl popisuje »Das Klima von Krain« (71—137). Pisatelj precej obširno navaja kraje, kjer se je podnebje opazovalo, in osebe, katere so se s tem bavile.

Vnauja oblika knjig je jako lična; imenovani dve knjigi nimata kazala.

Poročujoč o letošnjih izveštjih kar najtopleje priporočamo slovenskemu razumnstvu muzejsko društvo, da je podpira, ako ne s spisi, pa vsaj z udnino. Smoter društvu je popisati naravno krasoto kranjske zemlje in preiskovati njeno zgodovino. Imena odborništva nam svedočijo, da je društvo v dobrih rokah. Komur je torej mar časti mile domovine, podpira naj društvo, kolikor le more, ker troški pri takem delu niso majhni.

J. Benko.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1890.

(Konec.)

Radoslav Lopašič: **»Bihać i bihačka krajina«**. Mjestopisne i poviestne crtice. Izdala »Matica Hrvatska«. Sa jednom zemljopisnom kartom i sa četrnaest slika. Vel. 8°. Str. VIII+312. Knjižarska cena 2 gld. — To je naslov druge poučne knjige, katero nam je podala »Matica Hrvatska« za minulo leto. Pisatelj, ki je udom matičinim že znan po svojih delih: »Poviest grada Karlovca« in »Dva hrvatska junaka«, opisuje nam tukaj zemljepisni položaj in zgodovino Bihaća in njegove okolice, ki je dandanes znana pod imenom »Turske Hrvaške«. — Nekdaj je pripadal ta kraj hrvaškemu kraljestvu, ali ko so Turki po dolgih in krvavih bojih v teh krajih premagali kristijane, ostala je bihačka krajina pod turškim gospodstvom do najnovejšega časa. Ko je l. 1878. avstrijska vojska premagala turške vstaše, ni se ta kraj več pridružil materi zemlji, nego je ostal zjedinjen z Bosno. — Ti kraji se odlikujejo s posebno prirodno lepoto, semtertje se po brdih dviguje v nebo temno zidovje na pol podrthih gradov, ki kakor ljuti zmaji navidezno prežé na okolico in nas živo spominjajo strašne minulosti.

Bihać s svojo okolico je bil nekdaž jako važen, zlasti ob času hrvaških kraljev domače krvi. Nekatero listine ga zavejo celó glavno mesto kraljestva.

Ko je Bosna leta 1463. pala v roke Turkom, nastopili so tužni dnevi za Bihać in bihačko

krajino. Turki so se odslej neprestano zaletavali čez mejo in silno škodo delali uhogemu ljudstvu. Glavna in najvažnejša zaslomba za krajino je bil celih sto let Bihać.

Turki so večkrat prilomastili pod grad, ali vselej so odnesli krvave glave. Vendar je bilo gotovo, da bode Bihać in ž njim cela krajina prišla v oblast Turkom, ker v krščanski vojski sploh ni bilo pravega reda: vojska je bila slabo plačana, večkrat brez hrane in drugih potrebnih rečij, plemstvo se je med seboj preganjalo in prepiralo za svoje pravice, stanovništvo je bilo nezadovoljno, ker so je njegovi gospodari preveč tlačili. Leta 1592. privéde grozni Hasan-paša močno vojsko pod Bihać. Bihački posadki je zapovedoval kranjski plemenitaš Josip Lamberg. Dolgo so se junaški branili, ali naposled so se morali udati močnejši sili s pogojem, da smejo slobodno oditi. Stanovništvo je deloma razbežalo, deloma je ostalo v mestu in se pozneje poturčilo. Za Bihaćem so kmalu prišla Turkom v pest tudi druga mesta in trdnjave, kar si jih niso že prej prisvojili. Kristijani so sicer pozneje večkrat poskušali nazaj dobiti izgubljena mesta, a zaman. Turek se ni dal lahko pregnati.

Razven Bihaća je bilo na krajini mnogo drugih večjih in manjših trdnjav.

Pisatelj nam pripoveduje zgodovino 22 takih trdnjav. Na koncu je pridjano 15 zanimljivih starih listin, od katerih so tri pisane v latinškem, a ostale v starem hrvaškem jeziku.

To delo je imenitno za jugoslovansko zgodovino, zlasti hrvaško; sestavljeno je z veliko natančnostjo in marljivostjo večinoma po izvirnih listinah, katere je pisatelj našel po raznih arhivih: dunajskem, štajerskem, kranjskem in hrvaškem, ki je sedaj žal v Budimpešti. Dobro je porabil tudi pisma posameznih rodovin, kakor grofov Blagajskih in znamenite rodovine hrvaške Keglevičev. Tako raztreseno blago je zbral pisatelj z velikim trudom v lepo celoto in objasn timer marsikatero temno stran hrvaške zgodovine.

Kdor bi hotel dostojno oceniti to knjigo, moral bi natančno preučiti razne vire, iz katerih je pisatelj zajemal tvarino za svojo knjigo. Učeni hrvaški zgodovinar Vj. Klaić sam priznava, da mu o takem delu, kakor je to, ni mogoče prave kritike napisati, ker bi se najprej moral dobro seznati s premnogimi viri (gl. letošnji »Vienac« št. 5.). Kogar zanima zgodovina Jugoslovancov, izvrstno mu bo došla najnovejša Lopašičeva knjiga.

—F—

»Demostenovi izabrani govori«. Preveo, uvod napisao i bilješke dodao Stjepan Senc. Nagradjeno iz zaklade grofa Ivana Nep. Draškovića za god. 1888. Str. XXIII+207. Cena 1 gld. 50 kr.; za ude »Matice« 1 gld. — Ta knjiga je v vrsti »Prevodov grških in rimskih klasikov« — osma. Po lepem uvodu, v katerem opisuje Demostenovo življenje, podaje knjiga 9 najlepših govorov: »3 za grad Olint«, »o miru, o položaju na Herzogstvu«, 3 proti Filipu in govor o »vijencu«. Naposled so »Bilješke«.

